

## MÜASİR İNGİLİS VƏ AZƏRBAYCAN DİLLƏRİNDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏRİN OXŞAR XÜSUSİYYƏTLƏRİ

UOT 811.

Aysel Altay qızı Əmirli

Azərbaycan Dillər Universitetinin magistrantı

E-mail: emirliaysel2000@gmail.com

**Rəyçilər:** *filol.ü.f.d., dos. İ.M. Nuriyeva,*  
*filol.ü.f.d., dos. N.R. Əliyeva*

**Açar sözlər:** *prefikslər, şəkilçilər, məna genişlənməsi, struktur, mürəkkəbləşdirmə*

**Ключевые слова:** *приставки, суффиксы, расширение значения, структура, словосложение*

**Key words:** *prefixes, suffixes, meaning expansion, structure, compounding*

Mürəkkəb sözlər, daha sadə sözlərin birləşməsi ilə yaranan və daha spesifik vəziyyətləri təsvir etmək üçün istifadə olunan sözlərdir. Bu sözlər iki və ya daha çox sözün bir araya gəlməsi ilə təşkil olunur və əsasən bir mənası və tələffüzü olan sözlərdən ibarətdir. Mürəkkəb sözlərdən bir çox dilin lüğətlərində geniş şəkildə istifadə olunur və daha çox mənası olan vəziyyətləri ifadə etmək üçün işlədilir.

Mürəkkəb sözlər, dilin inkişafında və günlük yazılı və şifahi kommunikasiyada ənənəvi şəkildə istifadə olunur. Mürəkkəb sözlər həm İngilis, həm də Azərbaycan dilində geniş bir istifadə sahəsinə sahibdir. Hər iki dil üçün müasir mürəkkəb sözlərdən ibarət olan nümunələrdən bir neçəsi aşağıdakılardır:

### İngilis dilində:

**Computer** – “Comp” (Compute) və “er” (er) kimi iki hissədən ibarətdir.

**Television** – “Tele” (tele) və “vision” (görünüş) kimi iki hissədən ibarətdir.

**Internet** – “Inter” (aralar) və “net” (şəbəkə) kimi iki hissədən ibarətdir.

**Telephone** – “Tele” (tele) və “phone” (telefon) kimi iki hissədən ibarətdir.

**Automobile** – “Auto” (avtomobil) və “mobile” (hərəkət) kimi iki hissədən ibarətdir.

Azərbaycan dilində mürəkkəb sözlər daha sadə sözlərin birləşməsi ilə yaranan və daha spesifik mənası olan sözlərdir. Azərbaycan dilində müxtəlif mötərizələrlə yaradılmış bir neçə mürəkkəb söz:

**Təhsil** – “Təh” (təhsil) və “sil” (göndərmək) kimi iki sözün birləşməsindən ibarətdir.

**Tədqiqat** – “Tədqiq” (tədqiqat) və “at” (etmək) kimi iki sözün birləşməsindən ibarətdir.

**Telefon** – “Tele” (tele) və “fon” (səs) kimi iki sözün birləşməsindən ibarətdir.

**İnformasiya** – “İnformasiya” (məlumat) və “ya” (yaratmaq) kimi iki sözün birləşməsindən ibarətdir.

**Tərbiyə** – “Tərbiy” (tərbiyə) və “ə” (yaratmaq) kimi iki sözün birləşməsindən ibarətdir.

Bu mürəkkəb sözlər, dilin daha zəngin vəziyyətlərdə təsvir etmək və məlumatı daha dəqiq ifadə etmək üçün istifadə olunan ənənəvi vəziyyətlərdədir.

Müasir ingilis və Azərbaycan dillərində mürəkkəb sözlər bəzi ümumi xüsusiyyətlərə malikdir, onlar arasında oxşarlıqlar da mövcuddur.

İngilis və Azərbaycan dilində mürəkkəb sözlərin bəzi xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

### Prefikslər və şəkilçilər:

İngilis dilində mürəkkəb sözlərin mənasını dəyişdirmək və ya yeni sözlər yaratmaq üçün prefikslərdən (sözün əvvəlinə əlavə olunur) və şəkilçilərdən (sözün sonuna əlavə olunur) isti-

fadə olunur. Məsələn, “happiness” (xoşbəxtlik) sözünü yaratmaq üçün “happy” (xoşbəxt sözünə) “-un” prefiksi əlavə edilir. Bu qayda eynilə Azərbaycan dilində də keçərlidir. Həmin sözün ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsindən aydın görünür ki, “xoşbəxtlik” sözünü yaratmaq üçün “xoşbəxt” sözünə “-lik” şəkilçisi əlavə edilir

#### **Məna genişlənməsi:**

Mürəkkəb ingilis sözləri öz kök sözlərinin əsas mənasını saxlayır, lakin tez-tez affikslərdən istifadə etməklə əlavə mənalar və ya nüanslar əlavə edir. Məsələn, “darkness” qaranlıq olmağın vəziyyətini və ya keyfiyyətini göstərmək üçün “dark” sözünə “-ness” şəkilçisi əlavə edilir. Bu qayda eynilə Azərbaycan dilində də keçərlidir. Həmin sözün ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsindən aydın görünür ki, “qaranlıq” sözünü yaratmaq üçün “tünd, qara” sözünə “-lıq” şəkilçisi əlavə edilir.

#### **Struktur:**

İngilis mürəkkəb sözləri adətən kök sözlərin və şəkilçilərin aydın sırası ilə daha sadə bir quruluşa malik olur. Mürəkkəb sözlərin əmələ gəlməsi dilin qrammatik quruluşundan asılıdır. Beləliklə, kök söz və şəkilçilər, mürəkkəb sözlərin tərkib hissələrini təşkil edir və qrammatik normaya uyğun olmalıdır. Məsələn, “unhappiness” sözünü götürək. Bu söz “un-“ prefiksi və “happiness” (şadlıq) kök sözünün bir birləşməsidir. Prefiksin kök sözün əvvəlində gəlməsi ingilis dilinin qrammatik qaydalarına uyğundur. Bu struktur dil istifadəsində standartdır və “narazılıq” anlamını verir. Bu qayda eynilə Azərbaycan dilində də keçərlidir. Həmin sözün ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsindən aydın görünür ki, “narazılıq” sözünü yaratmaq üçün “narazi” sözünə “-lıq” şəkilçisi əlavə edilir.

#### **Mürəkkəbləşdirmə:**

İngilis dili tez-tez yeni söz yaratmaq üçün iki və ya daha çox ayrı-ayrı sözlərin birləşdirildiyi mürəkkəb sözlər əmələ gətirir. Məsələn, “toothpaste” sözü “tooth” and “paste” sözlərinin birləşməsindən yaranır. Bu qayda eynilə Azərbaycan dilində də keçərlidir. Həmin sözün ingilis dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsindən aydın görünür ki, “diş məcunu” sözünü yaratmaq üçün “diş” sözünə məcun” sözü əlavə edilir.

Mürəkkəb ingilis və Azərbaycan sözləri üçün bu məsələlərə diqqət etmək vacibdir, çünki düzgün qrammatik quruluş sözün mənasını daha aydın şəkildə ifadə etməyə kömək edir.

**Problemin aktuallığı.** Məqalə hər iki dildə mürəkkəb sözlərin oxşar və fərqli xüsusiyyətləri mövzusunda mühüm töhfədir.

**Problemin elmi yeniliyi.** Məqalədə mürəkkəb sözlərin həm ingilis, həm də Azərbaycan dilində istifadəsi məsələsi əks edilmişdir.

**Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi.** Məqalə gənc tədqiqatçılar, doktorant və dissertantlar üçün faydalı olacaqdır.

### **Ədəbiyyat**

1. Axundov A.A. Ümumi dilçilik. Bakı, 1988, 263 s.
2. Babayev A.M. Dilçiliyə giriş. Bakı, 2017, 534 s.
3. Cəfərov S. “Azərbaycan dilində söz yaradıcılığı”, Bakı, 1960, 203 s.
4. Kazımov Q.Ş. Azərbaycan dilinin qrammatikası. Bakı, 2017, 941 s.
5. Antrushina G.B. and others. English Lexicology. Moscow, 1985, 322 p.
6. Arnold I.V. The English Word. Moscow, 1986, 295 p.
7. Najafli E.B., Taghiyeva S. English Lexicology. Baku, 2018, 327 p.
8. Ilyish B.A. The Structure of Modern English. Leningrad, 1971, 331 p.

**A.A. Amirli****Сходные особенности сложных слов в современном  
английском и азербайджанском языках****Резюме**

Сложные слова – это слова, которые образуются путем объединения более простых слов и используются для описания более конкретных ситуаций. Эти слова образуются путем объединения двух или более слов и в основном состоят из слов с одинаковым значением и произношением. Сложные слова широко используются в словарях многих языков и используются для выражения ситуаций, имеющих больший смысл. Сложные слова традиционно используются в развитии речи, а также в повседневном письменном и устном общении. Сложные слова имеют широкий спектр использования как в английском, так и в азербайджанском языках.

**A.A. Amirli****Similar features of complex words in modern  
English and Azerbaijani languages****Summary**

Compound words are words that are formed by combining simpler words and are used to describe more specific situations. These words are formed by combining two or more words and mainly consist of words with the same meaning and pronunciation. Compound words are widely used in the dictionaries of many languages and are used to express situations with more meaning. Compound words are traditionally used in language development and in everyday written and spoken communication. Compound words have a wide range of usage in both English and Azerbaijani.

**Redaksiyaya daxil olub: 02.10.2023**